

LES OCUPACIONS ANTIGUES A L'ENTORN DE SANT ANTONI

Narcís Carulla Gratacòs

Maria Porter Moix

nacg@tinet.org

Passejant per l'entorn dels turons de Sant Antoni —el cim, els vessants i les planes dels peus— és fàcil trobar-hi sovint restes de temps antics, sobretot trossets de ceràmica pertanyents a vasos de les diferents èpoques que ha viscut el territori, petit però habitat més o menys densament durant molt de temps. Cal tenir present que, pel fet de ser troballes superficials, i per tant sense estratigrafia, ens limitem a donar-ne coneixement, excepte en alguns casos que sí que han estat excavats amb més o menys cura i que també comentem. Però aquestes restes no es limiten a objectes sinó que alhora cal tenir present les modificacions efectuades per la mà de l'home en el propi territori; en són un bon exemple les pedreres: gairebé totes les vil·les romanes detectades tenen una pedrera que s'hi relaciona.

L'àmbit que ens hem marcat és el del poble pres des de l'autopista fins a la carretera, actual carrer Marquès de Tamarit. Per tant, inclou el poble, tant la Vila Closa com els seus voltants, seguint la línia marcada per la serreta que baixa del nord, coneguda com a turons de Sant Antoni, delimitada pel vessant dret pel riu Gaià i per l'esquerre per la Rasa.

Els objectes més antics són unes destrals de pedra polida que poden atribuir-se al període neolític, en una atribució temporal una mica lata i sense cap mena de possible datació més precisa, així com tampoc és precís el lloc de la troballa. Són les anomenades pels pagesos *pedres de llamp*, perquè les atribueixen a caigudes de meteorits i sovint pensaven que tenien poders màgics, com la bona o mala sort, i era molt corrent conservar-les a les cases com a protectores contra tempestes. Salvador Vilaseca va trobar resquills de sílex i fragments ceràmics prop de l'ermita de Sant Antoni, datats

entre -9000 i -600.¹ Vora el mas de Benet² hom hi ha trobat ceràmica aparentment preibèrica o neolítica, cosa que no és estranya, ja que ens trobem en un lloc estratègic, amb pas de fauna pel congost entre Sant Antoni i Santa Margarida, així com un possible lloc de pesca al Gaià.

El segon grup, molt més pròxim a nosaltres en el temps, és el de la ceràmica ibèrica, la major part per ara sense cap excavació i per tant de difícil datació, excepte els fragments trobats prop de la bassa del castell anomenat les Eres;³ de tota manera, s'han trobat fragments ibèrics en altres punts del terme, alguns recollits en la Carta Arqueològica, com el nucli de la Coma,⁴ o en algun altre punt que la Carta no assenyalava, com en la zona dels Safranars.⁵ Tot plegat dibuixa un àmbit ibèric dispers de petits nuclis que possiblement està relacionat amb el cim, on és possible que hi hagués hagut un centre.⁶ En general aquestes restes ibèriques les trobem barrejades amb restes d'àmfora de diverses tipologies: itàlica, sud-hispànica, eivissenca, africana, tarraconense, ibèrica. Altres tipus de vasos són: ceràmica de parets fines, campaniana A i comuna ibèrica oxidada, fet que ens porta a pensar en un intens comerç.

El tercer és ja d'època romana, deixant a banda la gran vil·la dels Munts, que cau fora de l'àmbit que ens hem marcat. A més de les poques restes barrejades amb ceràmica ibèrica, coneixem quatre assentaments amb restes de vil·les romanes batejades com a: **vil·la davant de l'Església, vil·la la Casera, vil·la del Costat del Poble i vil·la Revella**. És un període molt més estudiat,⁷ en què s'han fet excavacions parcials en dos o tres punts principals: la Vila Closa, centrada per la plaça de l'Església, delimitada pel castell i l'edifici de l'església de Sant Martí, la casa rectoral i la casa de la Mare de Déu. Segons Serra Vilaró, **la vil·la davant de l'Església** es trobaria al davant i sota de l'edifici parroquial; fa anys s'hi trobà un cip amb dedicatòria, estudiat per José

¹ VILASECA ANGUERA, Salvador. *Las industrias del sílex tarraconenses*, Madrid, C.S.I.C, 1953. Vegeu *Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya, Carta Arqueològica, Altafulla (Tarragonès)*, Barcelona, desembre del 2002.

² Veure l'article d'aquest número "Un tomb pels turons de Sant Antoni". Hèctor Hernández Socias.

³ ADSESIAS SANS, Maria. "Evidències d'època ibèrica a Les Eres (Altafulla, Tarragonès)", *Estudis Altafullencs*, 23, Altafulla, 1999, p. 7-19. Narcís CARULLA GRATACÒS, "Evidències d'època ibèrica a Les Eres d'Altafulla (Tarragonès) i el seu context paleogràfic", *Estudis Altafullencs*, 23, Altafulla, 1999, p. 21-30, i *Carta Arqueològica, Altafulla (Tarragonès)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, desembre del 2002.

⁴ *Carta Arqueològica...*

⁵ OTIÑA HERMOSO, Pedro. "Restes ceràmiques al turó de Sant Antoni", *Estudis Altafullencs*, 32, Altafulla, 2008, p. 67-72.

⁶ La bassa del castell s'havia d'omplir d'escolaments provinents del turó de Sant Antoni. Aquest dispositiu de basses properes a colls no és inèdit en el món ibèric. D'altra banda, la proximitat a les troballes de sitges vora el sector de les Eres fa presumir un possible origen ibèric a aquesta infraestructura hídrica.

⁷ *Carta Arqueològica...*

Sanchez Real,⁸ i més recentment, en l'excavació superficial, d'uns 25 centímetres de gruix, que s'ha fet del 17 d'octubre al 31 de novembre de 2011 per pavimentar de nou el terra de l'església, hi va sortir una altra làpida en pedra negra i amb inscripció.⁹ No sabem si ha estat estudiada. La intervenció es va limitar als 25 centímetres que dèiem i es desapropiar així l'ocasió d'aprofundir més en l'estudi del subsòl; de tota manera, es van trobar unes estructures a la zona de la porta de l'edifici que possiblement tenen relació amb l'església primitiva, romànica, i unes altres al peu de les escales del presbiteri que remetien a l'edifici gòtico-renaixentista anterior a la reforma del 1700. A la casa rectoral, en l'espai anomenat Fòrum hi ha part de dos fusts de columnes romanes en granit.

La vil·la del Costat del Poble es va excavar d'urgència i dona una cronologia entre l'alt imperi i el baix imperi, 14 dC - 476 dC. És possible que estigui relacionada amb el conjunt de sota l'església i l'edifici de l'Hospital, espais que encara resten per estudiar.¹⁰ Pedro Otiña¹¹ va excavar el sòl fins al substrat de la plaça de l'Església en el curs de la seva remodelació. S'excavaren dues *dolia* romanes, el fossat del castell i les sitges conegudes d'antic. Les troballes, a part dels elements constructius possiblement romans, abasten del segle XV al XVIII, amb un clar predomini del segle XVII, i sobretot són restes ceràmiques de factura catalana, reflexos metàl·lics, vidrada, blanca, verda, marró blanc i blau, etc. Com en el cas de l'excavació de l'edifici de l'església de Sant Martí, lamentem que no s'hagi excavat el fossat en tota la seva extensió pel fet que en resta una bona part en mans privades i, encara més lamentable, per la destrucció l'any 2005 del pati del castell, on hi havia una bona part del fossat.¹²

El darrer grup de troballes, aquest de remodelació del territori, és de les pedreres que s'han explotat fins fa temps força moderns. En la planimetria que s'acompanya hem marcat els diferents àmbits en colors diferents.

S'acompanya amb exemples de les ceràmiques diferenciades.

⁸ SÁNCHEZ REAL, José. "La Pedra del Colsero", *Estudis Altafullencs*, 23, p. 33-41, Altafulla, 1999.

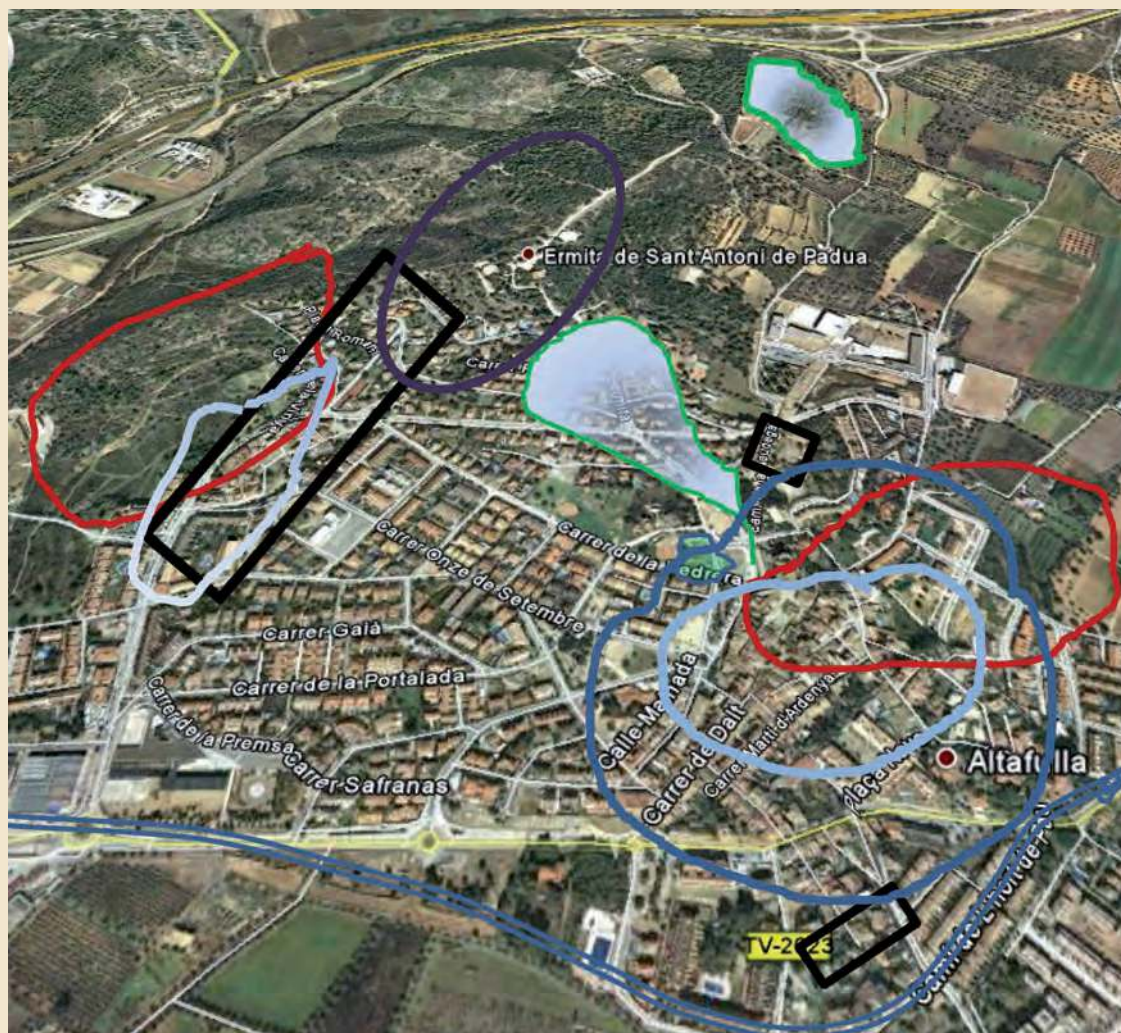
⁹ REIS FIBLA, M. *Memòria. Control arqueològic. Església parroquial de Sant Martí, Altafulla (Tarragonès)*, Nemesis, Tarragona, setembre del 2012.

¹⁰ OTIÑA HERMOSO, Pedro. "Noves dades del poblament romà a Altafulla: la Vil·la del costat del poble", *Estudis Altafullencs*, 31, Altafulla, 2007, p. 75-86.

¹¹ OTIÑA HERMOSO, Pedro. "Excavacions arqueològiques a la plaça de l'Església d'Altafulla (Tarragonès). Noves aportacions històrico-arqueològiques", *Estudis Altafullencs*, 30, Altafulla, 2006, p. 7-20.

¹² "Denuncien que l'ampliació d'un hotel destrossa part del fossat i del pont del castell d'Altafulla", *El Punt* (divendres, 29 d'abril del 2005).

Àmbits de les antigues ocupacions a l'entorn del turó de Sant Antoni

Llegenda

Àmbit de troballes de **material lític neolític** (de epipaleolític fins a bronze).

Àmbit amb **indicis ibèrics**. Al peu SE de Sant Antoni alimentaria els escolaments recollits per rec a la probable bassa ibèrica de l'actual castell d'Altafulla.

Àmbits dispersos de **vil·les romanes** en el turó d'Altafulla, a part de la vil·la termal dels Munts.

Àmbits amb presència de **restes materials probablement medievals**, molt indefinits, amb mostres de restes ceràmiques.

Àmbits on es troben en superfície restes de ceràmiques i **materials de l'edat moderna**, exemplificats per la ceràmica blava.

Àmbit de pedreres de diferents èpoques, tal volta usades en diferents períodes.

